CELALETTİN VATANDAŞ ÇOCUKLUĞUN TASFİYESİ

CELALETTİN VATANDAŞ

ÇOCUKLUĞUN TASFİYESİ

Modern Dünyada Çocukluğun Sessiz Çöküşü



AÇILIM KİTAP

CELALETTİN VATANDAŞ Sosyolog. Akademik yolculuğuna felsefe alanındaki lisans öğrenimiyle adım attı; düşüncenin kavramsal temellerinden beslenen bu birikimini, yüksek lisans ve doktora düzeyinde sosyoloji alanına taşıdı. Yüksek lisans tezinde Osmanlı Dönemi Batılılaşmasına, doktora tezinde ise Cumhuriyet Dönemi Batılılaşmasına odaklanarak Türkiye'nin modernleşme serüvenini tarihsel süreklilik ve kırılma noktaları üzerinden inceledi. Akademik üretiminin yanı sıra geniş kapsamlı saha araştırmalarına imza attı.

Türkiye'de aile yapısı, gençlik, gençlerin hayat tarzları ve toplumsal değerleri, madde kullanımı, gençlik sorunları ve aile yaşam döngüsü gibi konularda ulusal ölçekte araştırmalar yürüttü. Ağırlıklı çalışma alanları İslam düşünce kültürü, Türkiye'nin Batılılaşma süreci, kimlik, modernite, aile ve gençliktir. Bu alanlarda çok sayıda kitap yazdı, ulusal ve uluslararası düzeyde akademik makaleler kaleme aldı. Yayımlanan eserleri arasında şunlar öne çıkmaktadır: *Vahiyden Kültüre, Tevhid ve Değişim, Kur'an ve Hayat, Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti, Cumhuriyetin Tarihi, Esenlik Yurdunun Çağrısı, Zihinsel Savrulma, Modern Çöküş, Modern Tılsım, Yol Ayrımı, Ulusal Kimlik: Türk Ulusçuluğunun Doğuşu, Sokaktan Ekrana, Umut ve Trajedi, Aile Durumu*, *Aile Yorgunluğu, Aile Değeri, Aile Umudu.*

Açılım Kitap
Bereketzade Mah. Okçu Musa Cad. No: 11/3
Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 293 90 41
www.pinaryayinlari.com bilgi@pinaryayinlari.com
Yayınevi Sertifika No: 45508
copyright 2026 © pınar yayınları

Çocukluğun Tasfiyesi
Modern Dünyada Çocukluğun Sessiz Çöküşü
Celalettin Vatandaş

ISBN 978-605-9608-41-1
Açılım Kitap: 139
İnceleme Araştırma: 3

Birinci Baskı Eylül 2026

EDİTÖR Hanne Meryem
KAPAK Ömer Faruk Yıldız
SAYFA DÜZENİ kitapmizanpaj.com

BASKI ACK Ajans
Mahmutbey Mah. Taşocağı Yolu Cad.
Ağaoğlu 212 Myoffice No: 344
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 53569

Açılım Kitap Pınar Yayınlarının tescilli markasıdır.

Celalettin Vatandaş

ÇOCUKLUĞUN TASFİYESİ

Modern Dünyada Çocukluğun Sessiz Çöküşü

AÇILIM KİTAP

İçindekiler

ÖNSÖZ 9
GİRİŞ 11

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇOCUKLUĞUN TASFİYESİ 15
Çocukluğun Sessiz Tasfiyesi 15
Başarının Daralan Ufku 22
Emanetten Projeye 27
Çalınan Çocukluk 30
Karakterin Sessiz Kaybı 34
Dirsek Atmayı Öğrenmek 36
Bozulan Ruhun Aynası 38
Kendi Ellerimizle Büyüttüğümüz Çöküş 40
Çocuğu Yeniden Keşfetmek 44

İKİNCİ BÖLÜM
DEĞERLER HİYERARŞİSİ VE MODERN DÜNYANIN SESSİZ DÖNÜŞÜMÜ 47
Değerlerin Değişen Sırası 48
Sevginin Yön Değiştirmesi 50
Karakterden Duygulara 54
Çocuğu Kim Eğitiyor? 58
Çağdaş Put: Başarı 61
Kimlik Karakterin Yerini Alınca 65
Arzuların Terbiyesi Değişirken 68
Sessizce Değişen Ahlak 72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OMUZDAN DİRSEĞE: ÇOCUK TERBİYESİNİN SESSİZ DÖNÜŞÜMÜ 77
Omuz ve Dirsek Ayrışması 77
Medeniyetin İlk Dili: Dayanışma 79
Omuz Toplumunda Çocuğun Öğretmenleri 81

Dirsek Toplumunun Sessiz İnşası 84
Dirsek Toplumunu Doğuran Yapısal Ortam 86
Dirseğin Ahlakı 89
Dirsek Atmayı Öğrenen Çocuk 92
Ebeveynliğin Sessiz Dönüşümü 97
Sevginin Performansla Gölgelenmesi 99
Omuzu Yeniden Kurmak 101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÖZGÜRLÜK MİTİ VE EBEVEYN OTORİTESİNİN ÇÖZÜLMESİ 105
Özgürlüğün Sınırsızlıkla Karıştırılması 106
Sınırın Terbiye Edici Gücü 109
Çocuk Merkezli Evde Otoritenin Kaybı 113
Sevgiyle Kurulan Otorite 119

BEŞİNCİ BÖLÜM
HAYATI ÇOCUKTAN ESİRGEMEK 127
Korumanın Gölgesinde Büyümek 129
Kontrol Arttıkça İrade Zayıflıyor 133
Koruyan Değil, Hazırlayan Ebeveynlik 139

ALTINCI BÖLÜM
AİDİYET KRİZİ VE ÇOCUKLUĞUN YALNIZLAŞMASI 147
Aidiyet ve Çocuğun Dünyadaki Yeri 148
Daralan Aile, Kaybolan Mahalle 151
Bağlantının Gölgesinde Yapay Aidiyetler 157
Kök Salarken Ufka Açılmak 162

YEDİNCİ BÖLÜM
DİJİTAL YETİMLİK 171
Aynı Evde, Uzak Dünyalarda 171
Görünürlüğün Ardındaki Yalnızlık 176
Dikkati ve İlişkiyi Geri Kazanmak 181

SONUÇ 189
KAYNAKÇA 195

Çocukluk, insan hayatının en kısa dönemi değil,
bir medeniyetin en uzun cümlesidir.
O cümlede hangi kelimeler varsa, gelecek de onlarla kurulacaktır.
Çünkü her medeniyet önce çocuklarını yetiştirir,
sonra onlar o medeniyeti yeniden kurarlar.
Bu yüzden çocukluğu konuşmak, yalnızca çocukları değil;
insanı, aileyi, eğitimi, toplumu ve medeniyeti konuşmaktır.

ÖNSÖZ

Çocukluk üzerine düşünmek, bir toplumun bugününü anlamanın ve geleceğini görmenin en sahici yollarından biridir. Çünkü çocukluk, yetişkinliğe hazırlanılan bir geçiş döneminin ötesinde, kendine özgü zamanı, dili, merakı, oyunları ve dünyayla ilişki kurma biçimi bulunan başlı başına bir hayat evresidir. Bir toplumun çocuğu nasıl gördüğü, ona nasıl bir hayat alanı açtığı ve ondan neler beklediği; insana, aileye, eğitime ve geleceğe ilişkin temel kabullerini açığa çıkarır. Bu nedenle çocuklukta yaşanan değişimler, çocukların hayatıyla sınırlı kalmaz; bir medeniyetin hangi yöne ilerlediğini ve nasıl bir insan yetiştirmek istediğini de görünür kılar.

Bu kitabın yazılmasına yol açan temel kaygı, çocuklar hakkında çoğalan şikâyetlerle onları kuşatan yetişkin dünyası arasındaki bağı anlama ihtiyacıdır. Kaygı, yalnızlık, tahammülsüzlük, şiddet, dijital bağımlılık ve sorumluluktan kaçış gibi sorunları çoğu zaman çocukların kusurlarıymış gibi konuşuyoruz. Oysa hiçbir çocuk, içinde yaşadığı değerler düzeninden bağımsız büyümez. Çocukta gördüğümüz birçok belirti; ailelerin, okulların, piyasanın, medyanın ve dijital dünyanın birlikte kurduğu hayatın onun üzerine düşen gölgesidir.

Elinizdeki çalışma, bugünün eleştirilen olumsuzlukları üzerinden geçmişin çocukluğunu kusursuzlaştırma niyeti taşımıyor. Geçmişte yoksulluk, ihmal, katı otorite ve çocuğun sesini bastıran ilişki biçimleri vardı. İhtiyaç, eski hayatı olduğu gibi geri çağırmak değildir. Önemli olan, çocukluğun insani özünü yeniden gözetebilecek yeni bir ölçü kurabilmektir. Çocuğu korumakla onu hayattan uzaklaştırmak, özgürleştirmekle arzularına terk etmek, başarıya hazırlamakla değerini başarıya bağlamak ve teknolojiden yararlanmakla ilişkiyi ekrana devretmek arasındaki sınırlar yeniden düşünülmelidir.

Modern zamanlarda yaşanan emanetten projeye, omuzdan dirseğe doğru değişim, kitabın düşünce eksenini oluşturuyor. Bu kavramlar başarıyı, bireyselliği veya rekabeti reddetmek için kullanılmıyor. Asıl soru, bunların insan hayatındaki yeri ve hangi değerlerin emrinde bulunduğudur. Başarı karakterin önüne geçtiğinde, rekabet ilişkinin diline dönüştüğünde ve çocuk ailenin gelecek projesi görüldüğünde, kazanımların bedeli ağırlaşır. Çocuk yetiştirmenin amacı, bilgiyi vicdanla, özgürlüğü sorumlulukla ve başarıyı insanlıkla birleştirebilen şahsiyetler yetiştirmektir.

Okuduğunuz eser, çocukluk üzerinden kendimize bakma ve nasıl bir insan ve nasıl bir toplum istediğimizi birlikte düşünme davetidir. Anne babaların, öğretmenlerin, akademisyenlerin, yöneticilerin ve çocukların hayatına temas eden herkesin bu tartışmada bir yeri vardır. Çünkü çocukluğu korumak, insanın merhametini, iradesini, aidiyetini ve birlikte yaşama kabiliyetini de korumaktır.

Kitabın oluşum sürecine ilişkin şu hususun okur tarafından bilinmesi yerinde olacaktır. Bu kitabın bölümleri, ortak bir tema ve düşünce ekseninde buluşmakla birlikte, farklı zamanlarda ve kendi iç bütünlüğüne sahip bağımsız metinler biçiminde kaleme alındı. Bu yazım biçimi, her bölümün ele aldığı meseleyi kendi kavramsal çerçevesi içinde geliştirmesine imkân verdi. Bunun doğal bir sonucu olarak başarı, değerler, rekabet, ebeveynlik, aidiyet ve dijitalleşme gibi birbiriyle bağlantılı konular farklı bölümlerde yeniden kesişti. Çocukluk krizinin çeşitli görünümleri aynı toplumsal zihniyet ve değerler düzeninden beslendiği için, bu kesişmeleri bütünüyle ortadan kaldırmak bölümlerin açıklama gücünü zayıflatabilirdi. Metinler kitap hâline getirilirken tekrarlar mümkün mertebe ayıklandı ve bölümler ortak bir düşünce akışı içinde yeniden düzenlendi. Buna rağmen bazı kavram ve tespitlerle farklı bağlamlarda yeniden karşılaşılması, hem eserin oluşum biçiminden hem de ele alınan meselelerin birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayan niteliğinden kaynaklanmaktadır.

GİRİŞ

Son yıllarda çocuklar hakkında kurduğumuz cümleler giderek daha kaygılı bir tona bürünmektedir. Çocukların eskisi kadar sabırlı olmadığından, sorumluluk üstlenmekten kaçındığından, sürekli ilgi beklediğinden, kolayca öfkelendiğinden, ekrandan uzaklaşamadığından ve hayatın güçlükleri karşısında çabuk dağıldığından söz ediyoruz. Gençlerin hazza, tüketime, görünürlüğe ve onaya düşkünlüğünü eleştiriyor, aileye, öğretmene ve toplumsal değerlere karşı daha mesafeli olduklarını düşünüyoruz. Bütün bu yakınmaların içinde çoğu zaman gözden kaçırdığımız temel bir gerçek bulunmaktadır. Hiçbir çocuk kendisini yetiştirmez. Çocuk değişmişse onu kuşatan aile, okul, toplum, değerler ve hayat düzeni de değişmiştir.

Çocuğun davranışını içinde oluştuğu dünyadan ayırarak açıklamak, sonucu sebep yerine koymaktır. Çocuk doğduğu andan itibaren insanların söylediklerinden çok yaptıklarını, öğütlerinden çok önemsediklerini, değerlerden söz ederken gerçekten neyi ödüllendirdiklerini izler. Bir aile başarı karşısında sevinçten taşarken dürüstlüğü, merhameti ve fedakârlığı sessizce geçiştiriyorsa çocuk hangi değerin üstün tutulduğunu öğrenir. Okul bilgiyi ve karakteri birlikte geliştirmek yerine puanı eğitimin merkezine yerleştiriyorsa öğrenci kendisini sıralamadaki yeriyle ölçmeye başlar. Toplum görünürlüğü itibara, tüketimi mutluluğa ve başkalarını geçmeyi ilerlemeye dönüştürüyorsa çocuk da hayatı bu ölçülerle anlamlandırır. Bu bakımdan çocukluk, yetişkinler dünyasının dışında kurulmuş masum ve yalıtılmış bir alan değildir. Toplumun değerler düzeni en açık biçimde çocukların hayatında görünür hâle gelir.

Bu kitabın adındaki *tasfiye* kavramı, çocukların ortadan kalkmasını veya çocukluk döneminin biyolojik olarak kısalmasını ifade etmemektedir. Tasfiye, çocukluğun kendine özgü anlamının ve iç ritminin aşınmasıdır. Çocuk görünüşte çocuk kalır, fakat hayatı giderek yetişkinlerin kaygıları, hedefleri ve rekabet anlayışı tarafından kuşatılır. Oyun gelişim programına, merak ölçülebilir kazanıma, öğrenme sınav başarısına, arkadaşlık karşılaştırmaya ve boş zaman verimlilik hesabına bağlanır. Çocuğun bugünü, gelecekte elde etmesi beklenen başarıların hazırlık alanına dönüşür. Böylece çocukluk yaşanan bir hayat evresi olma niteliğini kaybederek yetişkinliğe ulaşmak için hızla geçilmesi gereken uzun bir bekleme odası hâline gelir.

Burada tartışılan mesele birkaç yanlış ebeveynlik davranışına indirgenemez. Çocuk terbiyesindeki dönüşüm, daha geniş bir değerler değişiminin parçasıdır. Modern hayat başarıyı, bireysel özgürlüğü, rekabeti, görünürlüğü, hızı ve verimliliği insan hayatının merkezine yerleştirmiştir. Bu değerlerin her biri belirli bağlamlarda anlamlı ve gerekli olabilir. Sorun, onların insanın bütün değerini belirleyen üst ölçülere dönüşmesiyle başlamaktadır. Başarı karakterden, özgürlük sorumluluktan, bireysellik aidiyetten, haz ölçüden ve görünürlük içsel değerden koptuğunda insanın kendisiyle ve başkalarıyla kurduğu ilişki olması gerekenin ötesine yönelim şeklinde değişir. Bu değişimin en derin izleri de henüz kendi ölçülerini kuramamış çocukların dünyasında ortaya çıkar.

Çocuklukta yaşanan kriz bu sebeple çocukların krizi olmaktan önce yetişkinlerin kurduğu dünyanın krizidir. Anne ve babalar da bu dünyanın dışında değildir. Onlar çocuklarını geleceğin belirsizliğinden korumaya, eğitim yarışında geride bırakmamaya ve giderek kırılganlaşan toplumsal konumlarını güvence altına almaya çalışmaktadır. Çocuğun başarısına yüklenen anlam çoğu zaman ebeveynin kaygıları, sınıfsal korkuları ve gerçekleştiremediği hayalleriyle birleşmektedir. Üstelik daralan aile çevresi, zayıflayan komşuluk ilişkileri, yoğun çalışma hayatı ve kusursuz ebeveynlik beklentisi anne babaları giderek daha yalnız bırakmaktadır. Bu şartları gör-

meden ebeveyni suçlamak hakkaniyetli değildir. Bununla birlikte şartların ağırlığını kabul etmek, yetişkin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Çünkü çocuk üzerinde ilk ve en kalıcı izleri bırakan ilişki aile içinde kurulmaktadır.

Elinizdeki çalışma, çocuklukta yaşanan dönüşümü birbirinden kopuk sorunlar üzerinden incelemek yerine onları üreten ortak zihniyet zeminini görünür kılmayı amaçlamaktadır. İlk bölümde çocukluğun biyolojik bir dönem olmanın ötesindeki medeniyet kurucu anlamı ve tasfiyenin hangi süreçlerle gerçekleştiği ele alınmaktadır. Ardından toplumsal değerler hiyerarşisindeki değişim, sevginin ve başarının yön değiştirmesi üzerinden incelenmektedir. *Omuz* ve *dirsek* kavramları, dayanışmadan rekabete doğru gerçekleşen zihniyet dönüşümünü anlamak için kullanılmaktadır. Ebeveyn otoritesinin çözülmesi, sınır ile özgürlük arasındaki ilişkinin bozulması, aşırı korumacılığın çocuğu hayat tecrübesinden uzaklaştırması, aidiyet bağlarının zayıflaması ve dijital yetimlik bu dönüşümün farklı görünümleri olarak tartışılmaktadır.

Bu başlıkların her biri kendi özel şartlarına sahip olsa da aynı temel soruda birleşmektedir. *Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz? Başarılı, görünür, rekabetçi ve kendi çıkarlarını koruyabilen bir birey yetiştirmek yeterli midir? Yoksa başarıyı karakterle, özgürlüğü sorumlulukla, bireyselliği aidiyetle ve gücü merhametle birleştirebilen bir şahsiyete mi ihtiyaç vardır?* Son soruda dile getirilen bu iki yöneliş her durumda birbirine karşıt değildir. İnsan başarılı olurken erdemli, özgür olurken sorumlu ve güçlü olurken merhametli kalabilir. Fakat değerlerin sıralaması değiştiğinde başarı insanın hizmetinden çıkar, insan başarıya hizmet etmeye başlar. Kitabın temel kaygısı sıralamanın nasıl değiştiğini ve çocuk terbiyesini hangi yönde dönüştürdüğünü anlamaktır.

Buradaki yaklaşım geçmişi kusursuz, bugünü bütünüyle bozulmuş iki ayrı dünya şeklinde tasvir etmemektedir. Geleneksel çocukluk biçimleri de yoksulluk, ihmal, şiddet, katı otorite ve çocuğun şahsiyetini bastıran uygulamalar üretmiştir. Bu sebeple çözüm geçmişin aile yapısını ve terbiye biçim-

lerini olduğu gibi geri getirmekte aranamaz. İhtiyaç duyulan şey, geçmişin taşıdığı dayanışma, sorumluluk, aidiyet, sabır ve emanet bilincini günümüzün insan onurunu, özgürlüğü ve çocuğun şahsiyetini gözeten kazanımlarıyla yeniden buluşturabilmektir. Mesele modern dünyadan kaçmak değil, onun sunduğu imkânları insanı küçültmeden kullanabilecek ahlaki bir ölçü geliştirmektir.

Bu kitap kusursuz çocuk yetiştirmenin reçetesini sunma iddiası taşımamaktadır. Her çocuğun mizacı, her ailenin şartları ve her toplumun tecrübesi farklıdır. İnsan yetiştirmek kesin sonuçları önceden hesaplanabilen teknik bir süreç de değildir. Burada amaç, gündelik hayatın içinde olağanlaşmış tercihlerin gerisindeki değerleri görünür kılmak ve yetişkinleri kendi sorumlulukları üzerine yeniden düşünmeye davet etmektir. Çünkü çocukluk hakkında verilecek hiçbir karar çocukla sınırlı kalmaz. Çocuğa öğretilen her değer, gelecekte kurulacak toplumun bir parçasına dönüşür.

Çocukluk bu yüzden bir toplumun en hassas aynasıdır. O aynaya baktığımızda çocukların kusurlarından önce kendi önceliklerimizi, korkularımızı, arzularımızı ve insan anlayışımızı görürüz. Aynadaki görüntü bizi rahatsız ediyorsa onu suçlamak yerine görüntüyü meydana getiren hayatı sorgulamamız gerekir. Çocukluğu yeniden düşünmek, çocukları geçmişin dünyasına kapatmak anlamına gelmez. Onlara kendi zamanlarını yaşayabilecekleri, hayata hazırlanırken bugünü kaybetmeyecekleri ve yükselirken başkalarını ezmek zorunda kalmayacakları bir insanlık zemini sunmayı gerektirir. Çünkü nasıl çocuklar yetiştirirsek, sonunda öyle bir toplumda yaşayacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇOCUKLUĞUN TASFİYESİ

Çocukluk, çoğu zaman insan hayatının biyolojik ve psikolojik gelişim dönemlerinden biriyle sınırlı biçimde ele alınmaktadır. Her şeyden önce çocukluk, bir medeniyetin insan tasavvurunun en görünür biçimde somutlaştığı hayat evresidir. Bir toplumun çocuklarına nasıl baktığı, onlardan ne beklediği, onları hangi değerlerle yetiştirdiği ve geleceğe nasıl hazırladığı aslında o toplumun insanı nasıl tanımladığını, başarıyı neyle ölçtüğünü ve nasıl bir toplum kurmak istediğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle çocuklukta meydana gelen değişimler, eğitim anlayışındaki farklılaşmaların ötesinde, daha derinde insan anlayışında, ahlak telakkisinde ve medeniyet tasavvurunda yaşanan dönüşümlerin de en belirgin göstergeleridir. Bugün çocukluğun geçirdiği büyük değişimi anlayabilmek için sadece okullara, ailelere veya çocuk yetiştirme tekniklerine bakmak yeterli değildir. Asıl olarak modern dünyanın insanı ve hayatı nasıl yeniden tanımladığına bakmak gerekmektedir. Çünkü modern dönemin çocukluğu, kendiliğinden ortaya çıkmış doğal bir durum olmaktan ziyade belirli bir zihniyetin ve medeniyet anlayışının şekillendirdiği tarihsel bir inşadır.

Çocukluğun Sessiz Tasfiyesi

Zamanın modern ruhu çocukluğu sessizce aşındırmakla yetinmedi. Onu adım adım kuşattı, daralttı, yeniden biçimlendirdi ve sonunda kendi ihtiyaçlarına göre tüketmeye başladı. Bir vakitler oyunla, merakla, keşifle, neşeyle, masumiyetle ve içtenlikle özdeşleşen çocukluk, bugün sınav takvimlerinin,

performans grafiklerinin, ebeveyn kaygılarının, dijital karşılaştırmaların ve görünmez rekabet ağlarının baskısı altında var olmaya çalışmaktadır. Çocuğun dünyası giderek daha erken yaşlarda yetişkinlerin rekabetçi dünyalarının mantığına teslim edilmekte, başarı, verimlilik ve sürekli ilerleme ideolojisi ise çocukluğun doğal ritmini belirleyen temel ölçütlere dönüşmektedir. Böylece çocukluk, kendi iç zamanını yaşayabilen özgün bir hayat evresi olmaktan uzaklaşarak geleceğe hazırlanmanın hiç bitmeyen bir ön odasına indirgenmektedir.

Artık çocuklar doğal seyri içinde büyümek yerine sürekli yönlendiriliyor, sürükleniyor, koşturuluyor, kıyaslanıyor, denetleniyor, disipline ediliyor ve âdeta bitmek bilmeyen bir yarış pistine sürülüyorlar. Oyun bile gelişim hedeflerine, sanat başarı belgelerine, spor performans puanlarına ve özgeçmişe eklenecek kazanımlara dönüştürülüyor. Çocuğun değeri, sahip olduğu karakterden, hayal gücünden, merhametinden veya sevinç kapasitesinden çok, elde ettiği sonuçlar, kazandığı dereceler ve gösterdiği performans üzerinden ölçülüyor. Böylece çocuk, potansiyel özelliklerine göre gelişimi sürdürülmesi gereken kişi olmaktan çok, olması beklenen kişiye dönüştürülmesi gereken bir proje görülüyor.

Puanların insanın önüne geçtiği, sıralamanın şahsiyetten daha değerli sayıldığı, diplomanın karakterin yerini aldığı bu düzen, eğitim anlayışını dönüştürmekle kalmamış, çocukluğun anlamını da dönüştürmüştür. Başarı, artık insanın geliştirmesi gereken özelliklerden biri olmaktan çıkıp varlığını meşrulaştıran temel ölçüte dönüştü. Rekabet, iş hayatına hazırlayan geçici bir araç olmaktan uzaklaşarak çocukluk yıllarının gündelik atmosferine nüfuz etmekte, arkadaşlıklar bile zaman zaman sessiz bir performans karşılaştırmasına dönüşmektedir. Böyle bir ortamda çocuk, kendisini olduğu gibi kabul etmek yerine sürekli daha fazlasını yapmak, daha öne geçmek ve durmaksızın kendisini kanıtlamak zorunda olduğunu öğrenmektedir.

Bu düzenin bedeli salt, ruhen ve bedenen yorgun çocuklar değildir.

Bedel; çocukluğunu yaşayamadan büyüyen ruhlardır.

Bedel; merakı başarı baskısı altında körelen zihinlerdir.

Bedel; oyunun yerine performansı, paylaşmanın yerine rekabeti, kanaatin yerine sürekli yetersizlik duygusunu öğrenen nesillerdir.

Bedel; merhameti törpülenmiş vicdanlar, sabrı azalmış karakterler, tahammül eşiği düşmüş ilişkiler ve iç dengesi bozulmuş kişiliklerdir.

Daha da önemlisi bu bedel, çocukluğu geleceğe hazırlayan bir geçiş dönemi olarak görmek yerine, insan olmanın en kurucu evrelerinden biri sayan medeniyet tasavvurunun sessizce çözülmesidir. Çünkü çocukluk aşındığında çocuklar kadar bir toplumun geleceği, ahlakı ve insan anlayışı da aşınmaktadır.

Bu dönüşüm çoğu zaman ani kırılmalarla değil, gündelik hayatın sıradan pratikleri içerisinde sessizce gerçekleşmektedir. Çocuk, her gün biraz daha başarıyla değer görmeyi, performansla kabul edilmeyi, görünür oldukça var olmayı ve başkalarıyla kıyaslanarak kendisini tanımlamayı öğrenmektedir. Başlangıçta salt eğitim hayatına ilişkin gibi görünen bu mantık, zamanla aile ilişkilerine, arkadaşlıklara, dijital dünyaya ve benlik algısına nüfuz etmektedir. Böylece çocuklukta edinilen performans merkezli hayat anlayışı, okul başarısını şekillendirme sınırını aşarak kişilik örgütlenmesini, ilişki kurma biçimini ve ahlaki yönelimleri de belirleyen kalıcı bir karakter yapısına dönüşmektedir.

Dolayısıyla bugün çocuklarda ve gençlerde giderek daha sık karşılaştığımız, toplumda şaşkınlığa, kaygıya ve endişeye yol açan taşkınlıkların, hoyratlıkların, öfke patlamalarının, tahammülsüzlüklerin, teşhirciliğin, haz bağımlılığının, narsistik eğilimlerin ve kimi zaman şiddete kadar uzanan savrulmaların önemli bir kısmı ne tesadüftür ne de münferit vakalardır. Bunlar, uzun yıllardır başarı, özgürlük ve bireysellik adına alkışlanan, buna karşılık insanın iç dünyasını, ahlaki dengesini ve karakter inşasını sessizce aşındıran rekabetçi ve teşhirci bir zihniyetin doğal sonuçlarıdır. Başka bir ifadeyle bugün gördüğümüz kriz, çocukların krizi olmanın ötesinde,

onları yetiştiren zihniyetin, eğitim anlayışının ve ebeveynlik rejiminin krizidir. Çünkü hiçbir nesil, kendisini şekillendiren değerler dünyasından bütünüyle bağımsız yetişmez.

Nitekim son yarım yüzyıl boyunca çocukların kimlik ve şahsiyet inşasında, sorumluluk duygusunu besleyen değerlerden çok bireyciliği, vazife bilincinden çok hak söylemini, ölçülü özgüvenden çok ben-merkezci kendilik algısını, karakter eğitiminden çok performansı, kanaatten çok başarıyı, sabırdan çok hız ve haz arayışını öne çıkaran bir anlayış giderek hâkim hâle gelmiştir. *Özgürlük*, sorumlulukla birlikte taşınması gereken ahlaki bir imkân olma niteliğini kaybederek sınır tanımamayı meşrulaştıran bir söyleme indirgenmiştir. *Özgüven* ise insanın kendi değerini bilmesi anlamından uzaklaştırılarak, her türlü talebin, her türlü arzunun ve her türlü ölçüsüzlüğün psikolojik gerekçesi hâline getirilebilmiştir. Böylece çocukların başarılı olmaları yeterli görülmemiş, onlara sürekli görünmeleri, kendilerini sergilemeleri, öne çıkmaları ve daima diğerlerinden daha fazlasını istemeleri de telkin edilmiştir.

Bu zihniyet bireysel tercihler aracılığıyla yaygınlaşmanın ötesinde, uzun yıllar boyunca eğitim politikalarından medya söylemlerine, popüler psikoloji literatüründen reklam sektörüne, dijital platformlardan sosyal medya kültürüne kadar uzanan geniş bir kültürel ağ tarafından sürekli yeniden üretilmiş ve normalleştirilmiştir. Şu var ki çocuk ailesinden öğrendiği kadar içinde yaşadığı medeniyet düzeninden de öğrenmektedir. Bu nedenle bugün karşı karşıya bulunduğumuz tablo, birbirinden bağımsız yanlışların toplamından ziyade aynı istikamette işleyen çok sayıda kurumun ortak etkisinin ürünüdür.

Şüphesiz yaşanan bu büyük çözülmeden sorumlu tutulabilecek tek bir fail yoktur. Böylesine kapsamlı bir medeniyet krizini tek bir kuruma, tek bir ideolojiye ya da tek bir toplumsal aktöre yüklemek, meselenin karmaşıklığını gözden kaçırmak olur. Çünkü insanı biçimlendiren dünya, birbirinden bağımsız işleyen kurumların basit toplamından oluşmaz,

sürekli etkileşim içinde bulunan çok katmanlı bir toplumsal düzen içerisinde şekillenir. Bu nedenle bugün karşı karşıya bulunduğumuz ahlaki, kültürel ve toplumsal aşınma da tek bir alanda başlamamış, farklı kurumlarda ortaya çıkan ve birbirini besleyen çözülmeler sonucunda oluşmuştur.

Gerçekleşen bu çürümede siyasetçinin payı vardır. Siyaset, kısa vadeli çıkarları uzun vadeli medeniyet tasavvurunun önüne koyduğunda, toplumu ortak bir iyilik etrafında birleştirmek yerine kutuplaştıran ve parçalayarak yöneten bir dile teslim olduğunda, yönetim anlayışıyla birlikte toplumsal ahlakı da dönüştürmektedir.

Hukukçunun payı vardır. Hukuk, adalet duygusunu güçlendiren bir ahlak zemini olmaktan uzaklaşıp teknik kurallar bütününe indirgendiğinde, toplumun vicdanı ile hukuk arasındaki bağ giderek zayıflamaktadır.

Bürokratın sorumluluğu vardır. Kamu yönetimi insanı merkeze alan bir hizmet anlayışını kaybedip işleyen bir mekanizmaya indirgendiğinde, vatandaş giderek bir dosya, bir istatistik ya da bir işlem numarası hâline gelmektedir.

Medyanın etkisi hiçbir şekilde küçümsenemez. Sürekli sansasyonu, çatışmayı, teşhiri ve tüketimi görünür kılan yayın anlayışı, haber verme işlevinin ötesine geçerek neyin önemli, neyin değerli ve neyin arzu edilir olduğuna ilişkin toplumsal ölçüleri de yeniden üretmektedir. Dijital platformlar ise bu süreci çok daha derin ve görünmez biçimde hızlandırmaktadır. Algoritmalar dikkatimizi, arzularımızı ve hatta duygularımızı yönlendirirken görünür olmayı değerli, sürekli teşhir edilmeyi doğal, anlık hazları da hayatın temel amacı gibi sunmaktadır. Böylece iletişim biçimleri kadar insanın kendisini algılama biçimi de değişmektedir.

Gerçekleşen çürümede sivil toplum kuruluşlarının da kusuru vardır. Toplumsal sorunlara uzun vadeli çözümler üretmek yerine, zaman zaman ideolojik kamplaşmaların veya proje odaklı dar gündemlerin içine sıkışmaları, ortak iyiyi besleyen toplumsal dayanışmayı zayıflatmaktadır.

Gerçekleşenlerde kanaat önderlerinin de sorumluluğu bulunmaktadır. Topluma yön vermesi beklenen kişiler, hakikatin ve erdemin temsilcisi olmak yerine popülerliğin, görünürlüğün veya siyasî aidiyetlerin peşine düştüklerinde, toplumun güven duygusu da aşınmaktadır.

Öğretmenin de payı vardır. Çünkü öğretmen bilgi aktarma görevinin ötesinde karakter, sorumluluk ve örneklik taşıyan bir şahsiyettir. Eğitimin ahlaki boyutu zayıfladığında öğrenciler bilgi kazanabilseler de yön duygularını kaybedebilirler.

Dinî kurumların da sorumluluğu vardır. Din, insanın vicdanını besleyen, ahlakını güçlendiren ve hayatına anlam kazandıran bir rehberlik işlevini yeterince yerine getiremediğinde ya da toplumsal güveni sarsan hatalarla anıldığında, dinin dönüştürücü gücü de zayıflamaktadır.

Ailenin de bu çözülmeden bağımsız olduğu söylenemez. Çocuklarına başarıyı, rekabeti ve bireysel yükselmeyi aktarmayı önceleyen, buna karşılık karakter eğitimini, merhameti ve sorumluluğu ikinci plana iten aileler, farkında olmadan aynı zihniyet düzenini yeniden üretmektedir.

Kısacası her kurum, her meslek grubu ve her toplumsal aktör kendi etki alanı içerisinde bu bozulmuş düzenin kurulmasına, sürdürülmesine veya en azından sessizce normalleşmesine farklı ölçülerde katkıda bulunmuştur ve bulunmaya devam etmektedir. Kimisi yanlış politikalarla, kimisi ihmal ederek, kimisi susarak, kimisi ise tek başına kendisine düşen sorumluluğu başkalarının yerine getireceğini varsayarak bu sürecin parçası hâline gelmiştir. Medeniyet krizleri tam da bu yüzden tek bir kurumun, tek bir kuşağın veya tek bir yanlış kararın ürünü değildir. Onlar, birbirini dengelemesi gereken kurumların aynı istikamette çözülmesi, birbirini uyarması gereken aktörlerin aynı sessizliği paylaşması ve toplumu ayakta tutması gereken değerlerin farklı alanlarda eş zamanlı olarak aşınması sonucunda ortaya çıkar. Asıl tehlike de burada yatmaktadır. Çünkü kurumlar birlikte çözüldüğünde çürüme istisna olmaktan çıkarak hayatın olağan düzeni gibi görünmeye başlar.

ISBN ARKA KAPAK YAZISI SIRT ÖLÇÜSÜ DEĞİŞECEK

Çocuklarımız hiç olmadığı kadar korunuyor, eğitiliyor, izleniyor ve geliştiriliyor. Peki, neden giderek daha kaygılı, yalnız, kırılgan ve tahammülsüz hâle geliyorlar? Neden, oyun hayatlarından çekilirken performans bütün zamanlarını kuşatıyor? Neden, daha fazla bağlantı kurdukları hâlde kendilerini bir yere ait hissetmekte zorlanıyorlar?

Belki de sorun çocuklarda değil, çocukluğu kuşatan dünyadadır.

Modern dünya çocuğu korumak isterken onu hayattan uzaklaştırdı. Özgürleştirmek isterken arzularıyla baş başa bıraktı. Başarıya hazırlarken değerini başarılarına bağladı. Ailenin emaneti görülen çocuk, giderek planlanması, geliştirilmesi ve geleceğe hazırlanması gereken bir projeye dönüştü. Omuz omuza yaşamayı öğrenmesi beklenen çocuk, başkalarını geride bırakmadan ilerleyemeyeceğine inandırıldı.

Çocukluğun Tasfiyesi, bugünün çocuklarını suçlamıyor. Onların dünyasında görünür hâle gelen sorunların gerisindeki yetişkin zihniyetini, değerler düzenini ve toplumsal dönüşümü sorguluyor. Aileden okula, başarı kültüründen ebeveyn otoritesine, aşırı korumacılıktan aidiyet kaybına ve dijital yetimliğe uzanan geniş bir alanda aynı temel sorunun izini sürüyor.

Çocuk yetiştirmenin amacı başarılı bireyler üretmek midir, yoksa başarıyı vicdanla, özgürlüğü sorumlulukla ve gücü merhametle birleştirebilen insanlar yetiştirmek mi?

Çocukluğun Tasfiyesi, çocukluğu geçmişin dünyasına geri çağırmıyor. Çocuğa kendi zamanını, oyununu, iradesini, aidiyetini ve insanlığını yeniden kazandırmanın yollarını arıyor. Çünkü çocukluğu kaybeden bir toplum, geleceğini de insani ölçüsünü de kaybetmeye başlar.

AÇILIM KİTAP

9 786059 608411